

## ДИСЦИПЛІНА «УНІКАЛЬНІ МІСТА СВІТУ» У ПІДГОТОВЦІ СПЕЦІАЛІСТІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА ГЕОГРАФІВ

**Ірина Гудзеляк**

*Львівський національний університет імені Івана Франка  
Львів, Україна*

Предмет “Унікальні міста світу” належить до дисциплін вільного вибору студентів циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки, який пропонується для вивчення студентам усіх факультетів другого курсу Львівського національного університету імені Івана Франка. На вивчення навчальної дисципліни “Унікальні міста світу” відведено 16 годин лекцій та 16 годин практично-семінарських занять, а також передбачена самостійна робота студентів.

Навчальну дисципліну обирають ті студенти, які зацікавлені поглибити свої знання у сфері геоурбаністики. Особливе важливе значення таких знань для майбутніх фахівців сфери туризму та географів, незалежно від того, чи займатимуться вони у майбутньому прикладними проблемами, чи працюватимуть учителями.

Метою навчальної дисципліни є формування у студентів цілісного уявлення про загальні закономірності процесу світової урбанізації, тенденції розвитку міст та інших урбанізованих форм розселення в умовах глобалізації, виявлення унікальних рис у розвитку і функціонуванні міст та розуміння чинників, які визначають унікальність розвитку, а також значення цієї унікальності для перспективного розвитку територій.

Завдання, які ставляться при вивченні курсу: навчити студентів виявляти унікальні риси міст, особливості функціонування окремих агломерацій, мегалополісів, метрополій; розуміти особливості розвитку глобальних міст; досліджувати просторову структуру міст; соціально-культурні фактори урбанізації, роль окремих видатних особистостей у творенні унікальності міст; соціально-етнічну сегрегацію міського простору; проблеми урбанізації в різних країнах світу; проблеми сталого розвитку міст; знати унікальні міста в Україні та специфіку урбанізаційних процесів у нашій країні.

Унікальні риси міст як правило є наслідком сукупного впливу

різноманітних історичних, політичних, культурних, економічних та соціально-демографічних чинників. Тому важливо показати причинно-наслідкові зв'язки між різними подіями, явищами, процесами, які призвели до появи унікальності. Унікальні міста є об'єктом дослідження геоурбаністики. Водночас вони є предметом зацікавлення людей різних сфер діяльності, різного віку, що і визначає туристичну привабливість міста. Завдання науковців-геоурбаністів – виявляти типові ознаки міст та показувати риси унікальності у кожному окремому випадку.

Геоурбаністика, як конвергентна наука, що вивчає просторову організацію, еволюцію і функціонування міських систем різного рівня, розвивається на базі трансдисциплінарного підходу досліджень та домінуванні парадигм різних наук. Це визначило структуру навчального курсу та його зміст.

Лекційна частина навчальної дисципліни сформована такими темами:

1. Унікальність географічного положення міст.
2. Поняття про столицю. Розділені столиці.
3. Функції міст. Унікальні «професії» міст.
4. Глобальні міста.
5. Місто як культурний феномен. Релігійні центри світу.
6. Історія містобудування. Планувальні форми міст.
7. Проблеми міст. Деградуєчі міста.
8. Нові ідеї в урбаністиці. Еко-міста, розумні міста.

Загалом теми лекцій сформульовані таким чином, щоб студент зміг опанувати теоретичний матеріал з геоурбаністики, а також мав інформацію про конкретні приклади, які свідчать про унікальність міста. Важливим є розуміння того, як ця унікальність впливає на позиціонування міста в системах розселення різного ієрархічного рівня, на повсякденне життя людей, на економічну діяльність у місті, визначає можливості трансформацій функцій міста в умовах швидкого суспільного прогресу в світі.

З об'єктивних причин навчальна дисципліна не може широко охопити усіх питань, які розроблені в геоурбаністиці. Однак в самому змісті лекційного курсу більшість питань розглядаються, тому один з головних науково-методичних принципів навчання у вищій школі, повнота викладу матеріалу, витримано.

Вивчення курсу починається з короткого теоретичного блоку

про геоурбаністику як науку, про головні форми розселення, з'ясовується поняття міста, ознаки і типи міст. Кожне місто має унікальне географічне положення. Це й зумовило формулювання першої теми, де наведено приклади найпівнічніших та найпівденніших, найвисокогірніших, приморських, прирічкових міст. Оцінюється якість життя та можливості подальшого розвитку таких міст. Географічне положення аналізується з позиції центр-периферійної концепції, обґрунтовується змінність географічного положення з плином часу, в умовах зміни державних кордонів. На українських та європейських прикладах показано особливості прикордонних міст.

Кожна столиця є водночас і типовим за функціями, і унікальним за значенням містом в історії своєї країни. Окремі будівлі чи урядові квартали є символами нації і держави. Розглядаються розділені державними кордонами столиці й окремі міста, наводяться приклади адаптації жителів до сусідства різних політичних та економічних режимів. Студенти вивчають країни з кількома столицями, а також приклади штучно створених столиць. Окреме питання – існування політичних та економічних столиць в деяких державах.

Типологія міст за функціями та дослідження економіки міста є важливою складовою сучасних геоурбаністичних досліджень. Студенти вивчають теоретичні аспекти цієї теми, на конкретних прикладах простежують тенденції зміни функцій, оцінюють роль окремих секторів, на прикладі Львова аналізують значення туристичної сфери та проблеми розвитку туристичної інфраструктури міста і регіону. Окремо розглядаються міста з унікальними функціями, проблеми монофункціональності.

Глобальні міста є головними центрами глобалізованого світу, де сконцентровано управління активами транснаціональних корпорацій та банків, приймаються рішення глобального характеру, в тім числі в рамках діяльності міжнародних організацій. Тут працюють світові медійні агенства. Це головні транспортні вузли. Ці та інші ознаки детально розглядаються з метою показати роль окремих глобальних міст для розвитку людства, а також їхнє значення як крупних туристичних центрів.

У багатьох країнах є міста, що мають тисячолітню історію. Унікальна історична спадщина робить їх перлинами на туристичній карті світу. Вивчення міста як культурного феномену охоплює низку

питань від історії розвитку цивілізацій до ролі окремих пасіонарних особистостей, з якими асоціюються сучасне міст. В контексті зазначеного вивчаються релігійні центри світу, які мають величезний туристичний потенціал.

Еволюція міст, історія архітектурної думки, особливості планувальної структури як з позиції виявлення типових та унікальних форм, так із огляду на розробку практичних рекомендацій для удосконалення міського простору є цікавою темою і для географів, і для спеціалістів туристичної сфери. Тут ґрунтуємось на україно- та львовоцентричному принципі, хоча він пронизує усі теми навчальної дисципліни. Проблем організації міського простору є багато, окремі з них, зокрема питання соціально-етнічної сегрегації, вивчаємо на прикладі міст країн з високим міграційним припливом упродовж тривалого часу. На прикладі Львова можна показати тенденції ревіталізації старих промислових зон, джентрифікації занедбаних кварталів, простежити там активізацію туристичної діяльності.

Не у всіх містах відбуваються позитивні зміни. На географічні карті (головно Європи та Північної Америки) є міста з тривалими депопуляційними тенденціями. Проблемні міста цікавлять і суспільних географів, і туристів, які намагаються побачити наслідки гострих техногенних катастроф і екологічних проблем (наприклад в Чорнобилі), пережити особливі відчуття в міських нетрях і зрозуміти причини геттоїзації, бідності міського населення. Звертається увага на кримінальні центри окремих регіонів світу, а також міста, що розташовані у конфліктних зонах.

Остання лекція присвячена новаціям в урбаністиці. Розкриваються головні ідеї «нової урбаністики». На прикладі конкретних міст показано реальні вияви становлення інформаційного суспільства, зміни в урбанізованих ареалах у напрямку формування екополісів та розумних міст.

Попри те, що назва навчальної дисципліни «Унікальні міста світу» сформульована в не цілком академічному стилі, все ж принцип науковості є основоположним: кожна тема містить теоретичний блок, вивчаються основоположні концепції геоурбаністики XIX–XX ст., а також модерні концепції, які мають не лише наукове значення, а й знаходять своє втілення в розвитку окремих міст.

Принцип візуалізації навчального матеріалу є важливим для успішного засвоєння змісту дисципліни. Мультимедійна презентація,

де представлено ідеї, положення, короткі тези лекції, схеми, карти, фотознімки, сприяє кращому засвоєнню базового матеріалу, спонукає студентів для самостійної роботи над окремими питаннями, що особливо зацікавили студентів.

Практично-семінарські заняття відбуваються у формі доповідей, які студенти готують на базі самостійно зібраних матеріалів про окремі унікальні міста України та світу. Серед вимог до виступів – застосування не лише описового підходу, але й критична оцінка функціонування унікального міста, ролі туристичної сфери для розвитку економіки, розуміння проблем міста, здатність студента запропонувати нові ідеї, які стосуються розв'язання проблем міста, що є предметом доповіді, чи свого рідного. Кожен виступ обов'язково має супроводжуватися вдало скомпонованою мультимедійною презентацією, що дозволяє викладачу оцінити здатність студента узагальнювати фактичний матеріал, логічно висловлювати свою думку, структурувати матеріал, розмежовувати головне і другорядне. В обговоренні доповідей передбачено участь студентів, їхня активність також оцінюється. Дискусія в аудиторії особливо важлива з огляду на те, що в академічних групах навчаються студенти з різних факультетів. Отже можна здобути хороший досвід спілкування між майбутніми фахівцями різних сфер та зрозуміти їхнє бачення проблеми.

Фахова строкатість групи враховується при розробці тем індивідуальних науково-дослідних робіт, а також при складанні варіантів запитань і тестів підсумкового опитування.